

Моделі й моделювання поєднують фахівців різних галузей, що працюють над розв'язанням міжпредметних проблем, незалежно від того, де ця модель і результати моделювання будуть застосовані. Вид моделі й методи її дослідження залежать від структурно-логічних зв'язків елементів і підсистем моделюючої системи й ресурсів, використаних при моделюванні, а не від конкретної природи, конкретного наповнення системи.

Висновки. Аналіз науково-педагогічних джерел та проведене нами дослідження існуючих моделей змісту навчання дисциплін відповідно до теми дослідження, дає підстави зробити уточнення щодо раніше визначених загальних моделей об'єктів, а саме: інформаційно-логічні моделі логічні моделі та просторово структуровані моделі трансформуються у структурно-логічну модель — це модель, заснована на структурованих даних, їхньому інформаційно-логічному та схематично-логічному поданні, обробці та відображає зміст і властивості навчальної дисципліни з урахуванням зворотних зв'язків.

Список використаних джерел

1. Гмурман В.Е. Теория вероятностей и математическая статистика [Текст]: Учебное пособие для вузов / Гмурман В.Е. — 9-е изд. — М.: Высшая школа, 2003. — 479 с.
2. Кузнецов А.А. Компьютерная программа и дидактика / А.А. Кузнецов, Т.А. Сергеева // Информатика и образование. - 1986. - N 2. — С. 23-26.
3. Норенков И.П., Информационные технологии в образовании / И.П. Норенков, А.М. Зимин— М.: Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2004 — 352 с.
4. Оконь В. Введение в общую дидактику [Текст]: пер. с польск.: Л.Г. Кашкуевича, Н.Г. Горина / В. Оконь. — М.: Высш. шк., 1990 — 383 с.
5. Пілошенко В.Л. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення / В.Л. Пілошенко. — К.: Лібра, 2004. — 342 с.
6. Саранов А. М. Инновационный процесс как фактор саморазвития современной школы: методология, теория, практика: монография / А. М. Саранов. — Волгоград: Перемена, 2000. — 259 с.
7. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / Смирнов С.Д. — М.: Издательский центр «Академия», 2003. — 304 с.
8. Философский энциклопедический словарь / Редкол. С.С.Аверинцев и др. - 2-е изд. - М.: Советская энциклопедия, 1989. — С. 373.
9. Щедровицкий Г.П. Система педагогических исследований (Методологический аспект) / Г. П. Щедровицкий // Педагогика и логика. — М.: Каспаль, 1993. — С. 3 — 9.
10. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности. Методологические проблемы современной науки / Э. Г. Юдин. — М.: Наука, 1978. — 392 с.

ЦІЛЕУТВОРЕННЯ, МИСЛЕННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 159.955

Новосва Н.І.

В статті автор розглядає питання усвідомленості цілеутворення з точки зору психологічного, у взаємозв'язку з діяльністю і мисленням, в аспекті обумовленості по відношенню до потреб, мотивів, емоцій, процесу пізнання.

Ключові слова: мислення, емоції, діяльність, цілі, мотиви, потреби.

ЦЕЛЕОБРАЗОВАНИЕ, МЫШЛЕНИЕ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Н.И. Навоева

В статье автор рассматривает вопросы осознанности целеобразования с точки зрения психологического, во взаимосвязи с деятельностью и мышлением, в аспекте обусловленности по отношению к потребностям, мотивам, эмоциям, процессу познания.

Ключевые слова: мышление, эмоции, деятельность, цели, мотивы, потребности.

FORMATION OF AIM, THINKING AND ACTIVITY

N.I. Navoyeva

In the article an author examines the questions of realized of formation of aim of from the point of view of psychological, in intercommunication with activity and thinking, in the aspect of conditionality in relation to necessities, reasons, emotions, process of cognition.

Keywords: thinking, emotions, activity, aims, reasons, necessities.

Постановка проблеми

Важливою складовою у вирішенні будь-яких життєвих проблем, досягненні бажаних результатів в процесі навчання та професійної діяльності, є формування цілей. М.Р. Байє [2] відмічає що для того, щоб прийняти обґрунтоване рациональне рішення, необхідно, передусім, точно встановити свої цілі.

Разом з тим, проведений нами аналіз наукових праць, в тому числі Н.Б. Березанської [3], Р.Р. Бибрих [4], Т.Г. Богданової [5], В. Вундта [7], У. Джемса [8], В.А. Терехова [13], О.К. Тихомирова [14], Д.Н. Узнадзе [15] та багатьох інших вказує на те, що на протязі тривалого часу в психології існували різні підходи і тлумачення по відношенню до категорій «цілі» і «цлеутворення», які на протязі довгого часу ні в якому разі не пов'язувались із свідомою діяльністю та мисленням людини. Таким чином, як відмічає О.К. Тихомиров [14], утворився так званий розрив між наявністю подібних знань у психології та їх потребами. У зв'язку з цим є актуальним розгляд процесу цлеутворення, як психологічної категорії.

Мета досліджень: дослідження процесу цлеутворення, як психологічної категорії, що проявляється на рівні мислення і діяльності.

Сутнісний зміст і виклад основного матеріалу досліджень

Американський психолог В. Skinner [17], визначав термін «ціль», як - не науковий, і розглядав поведінку людини в термінах «стимул», «реакція».

Е. Tolman [18], представник «цільового біхевіоризму», пов'язує ціль з корисним результатом, заради якого розгортається поведінка. У натуралістичних концепціях Е. Hilgarda і R. Atkinsona [16] ціль також визначається, як кінцевий стан, до якого спрямована мотивована, послідовна поведінка людини.

У роботах У. Джемса [8] термін «ціль» взагалі не включений в якості основних психологічних термінів. У роботах В. Вундта [7] використовується лише принцип «гетерогонії цілей».

А.Н. Леонтьев [10] вказує, що при поширеному використанні загальної схеми побудови людської діяльності - діяльність, дія, операція — процес цілеутворення в психології майже не вивчений. Д.З. Узнадзе [15], приділяючи значну увагу потребам і мотивам, не зв'язує їх з категорією «цілі».

С.Л. Рубинштейн [11], пов'язуючи цілі з виконанням відповідного завдання, вважає, що у цьому випадку цілі можливо розглядати на рівні діяльності мислення, якщо мислення є цілеспрямоване, забезпечує контроль за своїми операціями і постійно оцінює результати.

В.А. Терехов [13], проводячи аналіз співвідношення між цілями та кінцевими результатами діяльності, розглядає сам результат у двох аспектах: як зовнішню зміну ситуації; як психологічне, суб'єктивне утворення, що виконує двояку функцію, виступаючи одночасно в якості умов та засобів досягнення результатів (цілей). У якості головної психологічної складової результату діяльності автор розглядає сформовані і сформульовані суб'єктом засоби та способи досягнення цілей.

О.К. Тихомиров [14] розглядає цілі як кінцеву ситуацію, що задана формальним описом і досягається в процесі функціонування систем різного походження. Але при цьому, як відмічає автор, термін «цілеутворення», як породження нових цілей в процесі діяльності, у вітчизняній психології не використовується, хоча аналізу процесу діяльності приділяється значна увага. «Цілі» постійно використовується у вченні про волю, але при цьому процес формування цілі описується, як «ухвалення рішень», і трактується, як вибір із заданої кількості альтернатив, що взагалі знімає проблему цілеутворення. Але, зауважує учений, оскільки вивчення свідомої діяльності людини є основним об'єктом вивчення психології, то і «цілі» повинна стати її центральним поняттям. Він вважає за неможливе підмінити цілі терміном «орієнтовна основа дії» з цілого ряду причин: орієнтовна основа неспецифічна для свідомої діяльності людини, вона виділяється у будь-якому поведінковому акті; враховуються в першу чергу не майбутні результати, а існуючі умови. У дії необхідно виділяти не лише різні результати, але і різні цілі (ієрархію цілей), які потрібно описувати, як передбачення майбутнього результату, який характеризується різною мірою визначеності. Оскільки сенс цілей визначається мотивами і змінюється при зміні останніх, то для розуміння процесу цілеутворення учений пропонує розрізняти цілі і мотиви (потреби) в структурі людської діяльності. Завдання генерувати цілі пов'язане з самостійним мотивом, який в теорії діяльності розглядається як констатуюча ознака діяльності, внаслідок чого автор розглядає процес цілеутворення як дію і як діяльність. Для цілей характерна динамічність, яка відбивається в зміні попередніх цілей залежно від результатів попередніх дій. Психологічні мотиви цілеутворення автор визначає через задоволення потреб, усвідомлення мотивів і результатів діяльності. Постановку цілей він визначає як функцію мислення; мислення виникає, як апарат підготовки цілеспрямованих дій. Вчений вказує на те, що в історичному плані цілеутворення виникає за схемою формування вищих ієрархічних функцій.

Дослідження Т.Г. Богданової [5] так само вказують на те, що якісні і кількісні особливості процесів цілеутворення визначаються рівнем і характером мотивації; в діяльності людини, разом з кінцевою метою, важливу роль

відіграють проміжні цілі, оскільки вони відбивають деякі її істотні характеристики.

Р.Р. Бибрих [4] розглядає цілі, як детермінанти діяльності, які нерозривно пов'язані з детермінантами більш високого порядку - мотиваційно-смисловими структурами, які, у свою чергу, регулюють процеси утворень цільових детермінант.

Н.Б. Березанська [3] відносить процес цілеутворення до основної, але недостатньо розробленої проблеми в межах теорії діяльності. Автор зазначає, що конкретна направленість і динаміка діяльності обумовлюються не тільки мотивами, але і об'єктивно адекватними цілями, що впливає на вибір суб'єктивних цілей. Одна і та ж ціль може легко сприйматись або відхилитись суб'єктом в залежності від її контексту, якій автор, в залежності від сукупних умов, розглядає у двох аспектах: як презентація суб'єкту зовнішніх умов завдання; як сукупність суб'єктивних умов діяльності, мотивів, установ, які проявляються в особливостях сприйняття і оцінки. Корегування діяльності у предметному плані можливо лише у тому випадку, коли буде усвідомлено предметний зміст цілей. Ціль може задаватися тим або іншим ступенем повноти та узагальнення; вона імпліцитно вміщує в собі способи досягнення. Характер програми виконання діяльності, спрямованої на реалізацію цілей, визначається повнотою завдання цілей. У випадку, коли ціль наділена конкретним змістом, вона стає дієвою для суб'єкта. Якщо ціль носить загальний характер, вона буде добудовуватись суб'єктом з урахуванням суб'єктно — об'єктивних умов діяльності і входить у конкретну ціль у трансформованому вигляді.

Ю.Д. Бабаєва [1] розглядає процес цілеутворення, як важливу складову будь якого процесу у сфері людської діяльності. Необхідність всебічного аналізу процесу цілеутворення автор пов'язує з подальшим розвитком психологічних уявлень про структуру пізнавальної діяльності. Сам процес цілеутворення поділяється на два етапи: формування і аналіз множини цілей; вибір із множини цілей оптимальної підмножини і формування деякої узагальнюючої цілі. Складність формування цілей автор пов'язує з складністю вибору критеріїв, за якими вони формуються, виводу їх на вербальний рівень, з залежністю від емоційного стану людини; великі проблеми можуть виникати на етапі зміни цілей; при виникненні проблеми цінностей в силу того, що природа ціннісних характеристик змінюється у широкому діапазоні в процесі діяльності. Автор зауважує, що вивчення процесу цілеутворення можливо лише на підставі психологічного аналізу цього процесу в діяльності.

И.А. Васильєв [6] вказує на зв'язок процесів формування цілей з емоційними процесами. Він вважає, що процес цілеутворення на рівні особового сенсу здійснюється в єдності і взаємодії емоційного і пізнавального аспектів і відбиває стосунки особи до мотивів розумової діяльності. Інтелектуальні емоції, що виникають при цьому, є наслідком розвитку невербальних операційних сенсів і виконують функцію внутрішньої сигналізації про формування сенсу кінцевої цілі на окремих етапах її конкретизації, сигналізують про відповідність прийнятої кінцевої цілі мотивам, передують і підготовлюють вербальні конкретизації кінцевої цілі.

Б.В. Зейгарник [9] розглядає мотивацію, як основний чинник, який визначає цільову спрямованість мислення. Автор вказує, що зміни мотивів мо-

жуть по-різному змінювати структуру мислення і тому в моделювання процесу мислення необхідно обов'язково включати мотиваційний компонент.

На наявність суттєвих зв'язків між процесом цілеутворення і мотиваційною регуляцією мислення вказують також Є.Д. Телегіна і Т.Г. Богданов [12]. На думку учених, характер процесу цілеутворення змінюється в залежності від ситуації, та проявляється у різних формах: як хаотична ціль; як гіпотетична, яка подалі перетворюється у реальну ціль. Подальший розвиток діяльності мислення відбувається за рахунок механізмів цілеутворення і мотивації.

Висновки:

Ціль є передбачення майбутнього результату, який характеризується різним рівнем визначеності; сенс цілей визначається мотивами і змінюється при зміні останніх; постановка цілей є функція мислення, коли саме мислення виникає, як апарат підготовки цілеспрямованих дій.

Цілі є детермінанти діяльності, які нерозривно пов'язані з детермінантами більш високого порядку - мотиваційно-смысловими структурами.

Реальна ціль, окрім оцінки усвідомленого майбутнього результату дії, включає і неусвідомлювану оцінку цього результату, який, не дивлячись на це, включається у формування нової мети.

Цілеутворення на рівні особистості здійснюється в єдності і взаємодії емоційного і пізнавального аспектів і відбиває стосунки особи до мотивів розумової діяльності; в історичному плані функція цілеутворення виникає за схемою формування вищих психологічних функцій.

Сьогодні є актуальним проведення додаткових досліджень з метою розробки системної моделі психологічного процесу усвідомленого цілеутворення, включеного в процеси діяльності і мислення, обумовленого потребами, мотивами, емоціями, установами, вписаного в структуру пізнавальної діяльності.

Література:

1. Бабаева Ю.Д. К вопросу о формализации процесса целеобразования. - В сб.: Психологические исследования интеллектуальной деятельности / Под ред. О.К. Тихомирова. - М.: Издательство Московского университета, 1989. - С.132-139.
2. Байе М.Р. Управленческая экономика и стратегия бизнеса: Учебное пособие для вузов / Пер. с англ., под ред. А.М. Никитина. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. - 743 с.
3. Березанская Н.Б. Непроизвольные компоненты целеобразования: Дис. ... канд. психол. наук. - М., 1978.
4. Бибрих Р.Р. Исследование видов целеобразования: Дис. ... канд. психол. наук. - М., 1978.
5. Богданова Т.Г. Целеобразование при различной мотивации: Дис. ... канд. психол. наук. - М., 1978.
6. Васильев И.А. и др. Эмоции и мышление / И. А. Васильев, В.Л. Поплужный, О.К. Тихомиров. - М., 1980.
7. Вундт В. Введение в психологию. - М., 1912.
8. Джемс У. Научные основы психологии. - СПб:1902.
9. Зейгарник Б.В. Мотивы мышления. Сб.: Психологические исследования интеллектуальной деятельности / Под ред. О.К. Тихомирова. - М.: Издательство Московского университета, 1989. - С. 34-38.

10. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность. - М., 1975. - 304 с.
11. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. - СПб.: Питер, 2005. — 713 с.
12. Телегина Э.Д., Богданов Т.Г. Соотношение мотивов и целей в структуре мышления. // В сб.: Психологические исследования интеллектуальной деятельности / Под ред. О.К. Тихомирова. — М.: Издательство Московского университета, 1989. - С. 38-45.
13. Терехов В.А. Цель и результат в процессе решения мыслительной задачи // В сб.: Психологические исследования интеллектуальной деятельности / Под ред. О.К. Тихомирова. — М.: Издательство Московского университета, 1989. - С. 106-112.
14. Тихомиров О.К. Психология мышления: Учеб. Пособие для студ. высш. учеб. заведений. — М.: Издательский центр «Академия», 2002. — 288 с.
15. Узнадзе Д.Н. Психологические науки в СССР, т. II — М., 1960.
16. Hilgard E., Atkinson R. Introduction in psychology. — N.Y., 1971.
17. Skinner B. Beyond freedom and dignity - N.Y., 1971.
18. Tolman E. Collected papers — N.Y., 1951.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕДАГОГІЧНИМ ВНЗ

УДК 378.14

Харківська А.А.

У статті обґрунтовано необхідність теоретико-методологічної розробки системи управління педагогічним ВНЗ; визначено суть поняття «управління»; проаналізовано диференціацію підходів до суті управління.

Автор, розглядаючи загальноуправлінські принципи, пропонує додати до них принципи управління, що реалізують специфіку управління педагогічним ВНЗ.

Ключові слова: *підходи, система, принципи, поняття, управління, педагогічний ВНЗ.*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИМ ВУЗОМ

Харьковская А.А.

В статье обоснована необходимость теоретико-методологической разработки системы управления педагогическим вузом, определены суть понятия «управление»; проанализировано дифференциацию подходов к сути управления.

Автор, рассматривая общеуправленческие принципы, предлагает добавить к ним принципы управления, которые реализуют специфику управления педагогическим вузом.

Ключевые слова: *подходы, система, принципы, понятия, управление, педагогический вуз.*

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF THE CONTROL SYSTEM PEDAGOGICAL UNIVERSITY